

hangban az egyes szaktudományok megállapításaival, hanem az is, hogy olyan interdiszciplináris megközelítést alkalmaz (pl. egységben kezeli a folklór és a tárgyi néprajz, a művésztörténet, a kultúrtörténet és a történettudomány anyagát), amely nálunk nem megszokott – nagy kérdés szerintem, mit kezd majd kérdésfelvetéseivel hosszú távon az adott tudományterületek szakmai diszkurzusa. Meglehetősen kidolgozatlan, illetve feszültségekkel terhes e szemlélet ideológiai háttére is: a kozmo-teológia mibenléte és annak az egyetemes emberi életvilágban (társadalomszervezésben, művelődésben, ideológiában) betöltött szerepe csak a legutóbbi időben lett értelmezés tárgya (elsősorban Mircea Eliade és Jan Assmann révén). De mi lehet izgalmasabb és tekervényesebb, mint a gondolkodás több ezer éves kalandja?

WEÉRY IMRE

(*Püski Kiadó, Budapest, 2003, 592 oldal, 3960 Ft*)

KUBASSEK JÁNOS:

A Himalája magyar remetéje

Kőrösi Csoma Sándor a magyar művelődéstörténet emblematikus alakjai közé tartozik, Apáczai Csere

Jánossal, Tótfalusi Kis Miklóssal együtt. Ők ketten nyugati tanulmányok után tértek vissza hazájukba, Erdélybe, amely önmagában is különleges helyet foglal el a magyar nyelvterületen belül, s próbálták meghonosítani a szabadabb nyugati szellemet; míg Kőrösi Csoma elhagyva szülőföldjét keletre indult, az őshaza keresésére, mintegy a nyugat képviselőjében. Szívós kitartása, céltudatossága, tudományos eredményei kiérdemelték az utókor tiszteletét, annak ellenére, hogy a körülmények elhatározásának megváltoztatására kényszerítették, s a magyarság eredetének felderítése helyett a tibetológia egyik jelentős alakjává lett. Életcéljai kudarcat azonban ő is úttörő művekkel haladta meg, mint Apáczai a *Magyar Enciklopédiájával*, Tótfalusi pedig *Biblia*-kiadásaival...

A gazdag szakirodalomban, amelyről a kötet végén található bibliográfia ad tájékoztatást, az utóbbi idők legjelentősebb Kőrösi Csoma-ismerőjévé lépett elő e kötet szerzője, aki a geográfia elkötelezett szerelmeseként a már felkutatott, összegyűjtött tényeket, adatokat minden esetben egyezteteti, ütközteti saját, személyes élményeivel. Miután több alkalommal bejárta a székely utazó vándorlásának állomásait, könyvében a személyes elkötelezettség nyomán kibontakozó és elmélyülő egyéni szándék ábrázolására törekszik.

A kisiskolásra nyilván hatással voltak a székely ősmondák és a ma-

gyar történelem, a korabeli társadalom, a természeti környezet, valamint a szűkebb, családi környezet. Mindezt kiteljesítette az iskolázás: Nagyenyed és Göttingen hatása. Idézett két elődjéhez hasonlóan 1818-ban ő is visszatért Erdélybe, ahol azonban csupán szűk egy évig maradt, s már a következő év végén elindult megpróbáltatásokkal teli útjára. Az utazás körülményei azonban rendkívül bizonytalanok, az utókor sem Kőrösi Csoma pénzügyi háttéréről, sem az útvonal alakulását befolyásoló tényezőkről nem rendelkezik kimerítő és biztos tudással. A Balkán, Földközi-tenger (Ciprus), Mezopotámia, Perzsia, Közép-Ázsia útvonalat emiatt a szerző történelmi és művelődéstörténeti ismeretekkel kiegészítve mutatja be, s ezáltal képet alkothatunk a vándort fogadó viszonyokról.

India nyugati kapujában Kőrösi Csoma életének fordulópontjához érkezett, hiszen pandzsábi és kasmíri tartózkodása után Ladakban találkozott Willam Moorcrofttal, aki felhívta a figyelmét a tibeti nyelvre. Ez a véletlen irányt szabott a következő éveknek, amelyek kezdetben sziklakolostori magányt és nélkülözést hoztak, majd Kalkuttába, a Bengáli Ázsiai Társaság székházába vezettek. Itt öntötte végleges formába tibeti–angol szótárát, kísérte figyelemmel annak nyomdai megjelenését, s itt születtek azok az írásai,

amelyek a buddhizmus vallási etikáját, filozófiai összetevőit, művelődéstörténeti értékeit foglalják magukba. Utolsó, rejtélyes expedíciója is innen indult északra: hatvanadik évéhez közeledve szükségét érezte ugyanis, hogy megvalósítsa eredeti tervét, amelynek igézetében elindult hazájából. El is jutott a határon fekvő Dardzsilingig, ahol azonban az útközben kapott maláriába belehalt. Sírja ma is e város angol temetőjében található.

A szerzőt, aki a nagyszámú emlékezés- és szakirodalom teljes ismeretének birtokában van, képzettségéből eredően leginkább a geográfiai és művelődéstörténeti kérdések foglalkoztatják, például Kőrösi Csoma munkásságának nyelvészeti vagy vallástörténeti összetevői. Ábrázolásmódja kétarcú: az irodalomtudomány felől némiképp staccatós és választott tárgyához hasonlóan romantikus, az olvasóközönség felől azonban termékenyítő hatású. Minden esetben összeveti a forrásokat és emlékezéseket egymással, korrigál, s ha szükségét érzi, különvéleményt nyilvánít. Az érdekes és gondolatébresztő kötetet a székely vándor útját mutató térképek, valamint a szerző által készített feltételek egészítik ki.

BUDA ATTILA

(Panoráma, Budapest, 2003, 264 oldal, 1960 Ft)